

WARUNKI I JAKOŚĆ MIEJSC PRACY W SZKOŁACH PODSTAWOWYCH

Dr Aleksandra Drabina-Różewicz
Instytut Socjologii Uniwersytetu Wrocławskiego

SGH

Projekt NCN OPUS COV-WORK,
finansowanie Narodowe Centrum Nauki,
UMO-2020/37/B/HS6/00479.

PROBLEMY CHRONICZNE BRANŻY

- niedofinansowanie (zwłaszcza małych szkół)
- nieadekwatność wynagrodzeń do wykonywanych zadań, odpowiedzialności i zaangażowania w pracę (problem podnoszony w protestach, obecnie ustawa budżetowa przewiduje podwyżki 30% dla mianowanych i dyplomowanych, 33% dla początkujących)
- przez lata szczególnie niskie wynagrodzenia początkujących nauczycieli
- podwyższanie się wieku nauczycieli (obecnie średni wiek nauczyciela to nieco ponad 47 lat)
- narastające i prognozowane braki kadrowe (niechęć wchodzenia do zawodu) – w ciągu roku liczba nauczycieli w podstawówkach skurczyła się o prawie 6,5 tys. (w przeliczeniu na pełne etaty) – GUS „Edukacja w roku szkolnym 2022/2023”
- napięcia wokół wprowadzania kolejnych reform w systemie (ostatnia trudna reforma likwidacji gimnazjów)
- spory wokół wizji szkolnictwa (krytyka systemu pruskiego, postulaty dostosowywania się do nowych technologii i cykliczne reorganizacje „ideologiczne” koncepcji i misji nauczania)

WIELOKRYZYS W BRANŻY EDUKACJI

Chroniczny kryzys systemu edukacji publicznej, będący częścią szerszego zakresu kryzysu usług publicznych w Polsce (i istotnym kontekstem dla jakości pracy nauczycieli) wraz z globalnymi wydarzeniami przełomowymi ostatnich lat: pandemią oraz wojną w Ukrainie, zyskuje kolejne potencjały przekształceń i reakcji na zmiany.

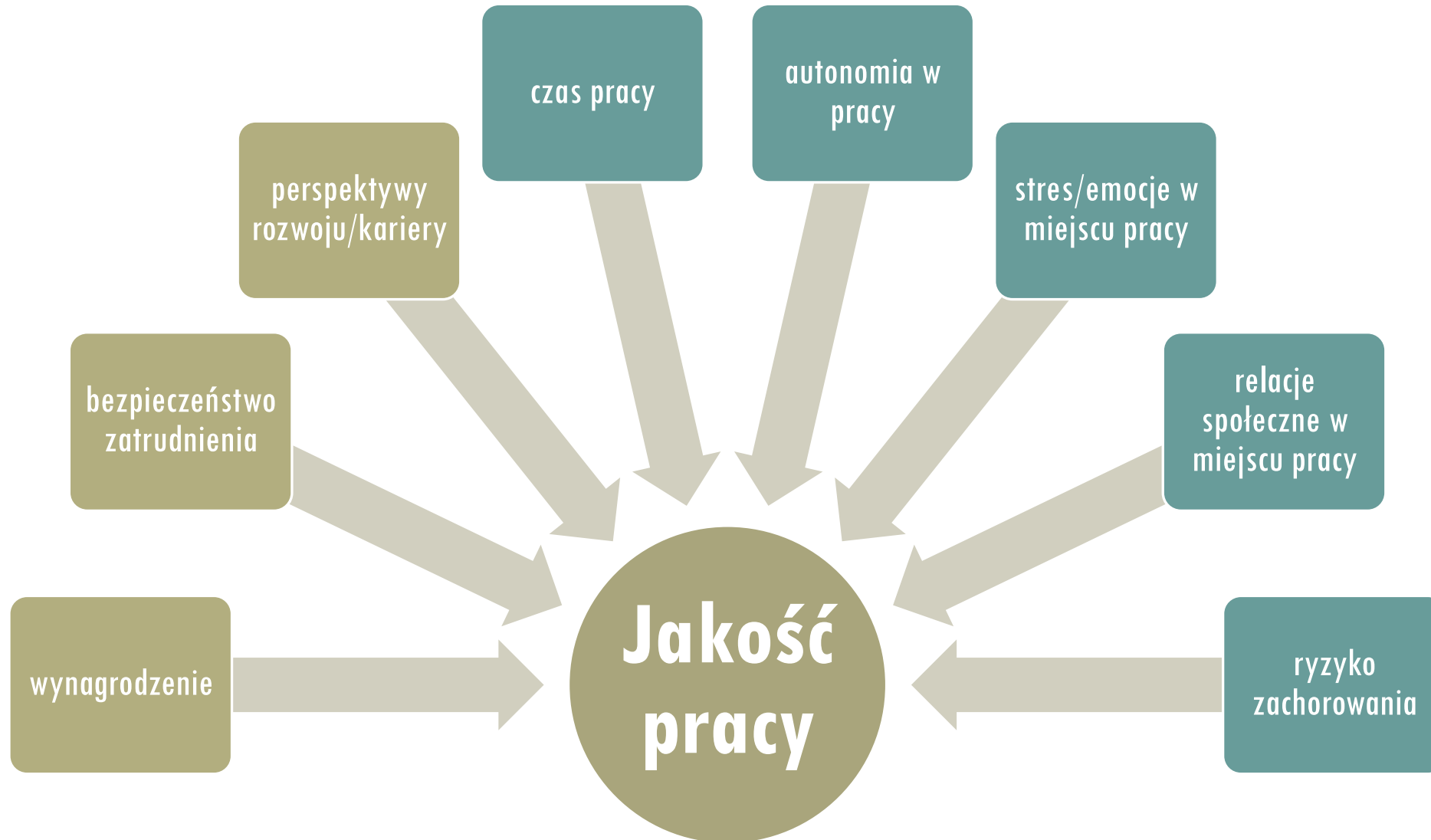
Zyskujemy „krajobraz kryzysowy” pracy w szkolnictwie o wielu obliczach:

- kryzysu prestiżu zawodu, wizerunku i roli społecznej nauczyciela
- kryzysu szkolnictwa i wizji nauczania (wielokrotnych reform, sporu o kształt szkół)
- kryzysu pandemii (przechodzenia w trybie awaryjnym czasowo na pracę zdalną)
- kryzysu wojny w Ukrainie (przyjmowania uczniów ukraińskich do polskich szkół)
- kryzysu usług publicznych

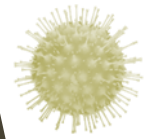
OBLICZA WIELOKRYZYSU: PROBLEM UZNANIA DLA ZAWODU

- niedocenienie, lekceważenie i „obrzucanie hejtem” nauczycieli jako grupy zawodowej (permanentne zarzucanie: „nicnierobienia”, lekkiej pracy i dużych wymagań zarobkowych, niedostępnych dla innych pracowników etatowych ferii i wakacji)
- brak uznania i utrata prestiżu zawodu w atmosferze ogólnego braku zaufania do jakości usług publicznych w Polsce
- w pandemii z jednej strony docenienie trudu pracy nauczyciela przez rodziców, z drugiej roszczeniowość, pretensje i wzrastające oczekiwania rodziców
- wyraźne wysunięcie na pierwszy plan roli opiekuńczo-wychowawczej szkoły w nauczaniu wczesnoszkolnym (budowanie relacji okazało się kluczowe w kryzysie izolacji).
- poczucie ogólnego rozżalenia warunkami wynagrodzenia

JAKOŚĆ PRACY NAUCZYCIELI W KRYZYSIE

JAKOŚĆ MIEJSC PRACY W KRYZYSIE: PANDEMIA

- zmiany przede wszystkim w zwiększeniu czasu poświęcanego na przygotowanie do pracy w związku z intensyfikacją realizacji zadań dydaktycznych
- znaczący przyrost obciążeń dokumentujących, przygotowawczych i ewaluujących pracę uczniów (niejasne reguły autonomii i kontroli w pracy)
- konieczność wygospodarowania dodatkowych zasobów i pracę kompetencyjną i koncepcyjną wykraczającą poza to, do czego nauczyciele byli przyzwyczajeni przed pandemią
- brak wsparcia kompetencyjnego i psychologicznego ze strony państwa
- stres związany z brakiem mechanizmów i procedur odporności instytucjonalnej
- trudności i trudne emocje w związku z zaburzeniem procesu budowania i utrzymywania relacji (jedno z kluczowych zadań nauczycieli szkół podstawowych)

JAKOŚĆ MIEJSC PRACY W KRYZYSIE: UKRAINA

- brak przygotowania do przyjęcia uczniów obciążył stresem i dodatkowymi zadaniami dyrekcję i nauczycieli
- poszukiwanie zasobów specyficznych kompetencji (językowych, psychologicznych) podwójnie docierało tych nauczycieli, którzy je posiadali
- trudności w zorganizowaniu nauczania odsłoniły problemy z podstawowym funkcjonowaniem szkół, co pogłębia stres związany z dodatkowymi obciążeniami (infrastruktura, niedofinansowanie)
- chroniczny brak wsparcia psychologicznego dla nauczycieli w związku z odpornością na kryzysy zewnętrzne (praca z bardzo trudnymi emocjami uczniów przybyłych)

ZASOBY I SPOSOBY RADZENIA SOBIE Z KRYZYSEM

- pandemia dużym wyzwaniem dla szkół, które nie radziły sobie w trybie nagłym z brakiem wiedzy komputerowej, bez podstawowej infrastruktury, bez ustalonych reguł pracy zdalnej
- brak wsparcia instytucji jako szansa na pobudzenie kreatywności, autonomii nauczycieli, ale też jako przyczyna samowyzysku, wdzierania się pracy do każdej sfery życia, wymuszonego korzystania z prywatnych zasobów przy braku jasnych i jednolitych reguł organizacji i świadczenia pracy
- początkowo radzenie sobie *ad hoc*, poszukiwanie wsparcia w relacjach w gronie pedagogicznym, pomocy oraz szkolenia na własną rękę aż do momentu przywrócenia względnej kontroli systemowej
- powszechne indywidualne strategie w formie maksymalnego kreatywnego zaangażowania z użyciem dostępnego kapitału kompetencji i sieci społecznych
- wśród dyrekcji bezradność wobec chaosu i poczucie przeciążenia wymaganiami administracyjnymi, często nierealnymi do wprowadzenia w warunkach niedoboru zasobów

REKOMENDACJE: PAŃSTWO

- przygotowanie projektów reform uwzględniających technologiczne możliwości odpowiadające zapotrzebowaniu na długoterminowe strategie zarządzania kryzysami zewnętrznymi, wymagającymi od oświaty uruchomienia awaryjnej pracy zdalnej (uwzględnienie również istotności zarządzania emocjami, podtrzymywania relacji z uczniami i rodzicami jako kluczowych dla zachowania ciągłości instytucjonalnej)
- otwarcie na komunikację ze związkami zawodowymi oraz inne formy dialogu wokół dyskursu o społecznej roli zawodu nauczyciela i jego znaczeniu dla ciągłości umowy państwo-społeczeństwo (kwestia niezbędności i wizerunku zawodu nauczyciela)
- program wsparcia psychologicznego nauczycieli – ustawa gwarantująca dozór/supervizję psychologiczną w zakresie realizacji zadań wychowawczych nauczyciela i pracy emocjonalnej w budowaniu relacji z uczniami i ich rodzicami
- rozszerzanie wsparcia dotyczącego podstawowego utrzymania funkcjonalności placówek szkolnych oraz wsparcia technicznego dla niewielkich placówek szkolnych - najlepszej jakości łącza internetowe, zapewnianie dostępności podstawowego sprzętu wysokiej jakości (np. laptopy, tablice interaktywne) – odciążanie samorządów i dyrekcji szkół

REKOMENDACJE: SAMORZĄDY/DYREKTORZY

- wypracowanie odpowiednich dla charakteru i wielkości placówek rozwiązań awaryjnych, przygotowujących szkoły na zapewnienie ciągłości świadczenia usług edukacyjnych (istotne zwłaszcza na poziomie szkół podstawowych ze względu na charakter opiekuńczo-wychowawczy zadań – znacząca rola w zapewnieniu ciągłości społecznego podziału pracy (związek z pracą opiekuńczą i dbaniem o gospodarstwa domowe)
- wypracowywanie trybu zorganizowanych konsultacji (np. na radach pedagogicznych), umożliwiających zderzanie i ulepszanie autonomicznych i wspólnotowych sposobów radzenia sobie z wyzwaniami pracy w kryzysach jako standard zarządzania placówkami szkolnymi
- gwarantowanie środków na cykliczne wsparcie psychologiczne nauczycieli (np. superwizję)
- wewnętrzne szkolenia z zarządzania i komunikacji w ramach rad pedagogicznych (kosztem zmniejszenia czasu poświęcanego na obowiązki biurokratyczne, stopniowe odciążanie dzięki wprowadzaniu rozwiązań technologicznych – np. praca na dokumentach poza radami, w zespołach online)

REKOMENDACJE: ZWIĄZKI ZAWODOWE

- usprawnianie komunikacji z organami administracji rządowej i samorządowej zwłaszcza w zakresie upowszechniania działalności związkowej
- upowszechnianie inicjatyw związkowych dla młodych pracowników oświaty – zwiększenie atrakcyjności przynależności związkowej, udział w budowaniu narracji zwłaszcza wokół problemów wizerunkowych zawodu i jego przyszłości – np. rozszerzenie działania w grupach internetowych (FB, discord), aktywności w mniejszych miejscowościach
- promowanie wsparcia nauczycieli w zakresie radzenia sobie z narażeniem na negatywne reperkusje zaognionego dyskursu wokół wizerunku zawodu nauczyciela (także radzenie sobie z hejtem w sieci)
- promowanie wzajemnej współpracy międzyzwiązkowej oraz związkowo-państwowej w ramach przebudowywania społecznego wizerunku nauczyciela i naświetlania społecznego znaczenia tego zawodu (potencjał wspólnotowy w silnych relacjach i sieciach kontaktów wewnątrz szkolnych gron pedagogicznych)